

SKUTOČNÝ PŘÍBEH RODINY
RŮZDELENEJ ŽELEZNOU OPONOU

40
JESEŇÍ
NINA WILLNER

MOTÝL

40
JESENÍ

40 JESENÍ

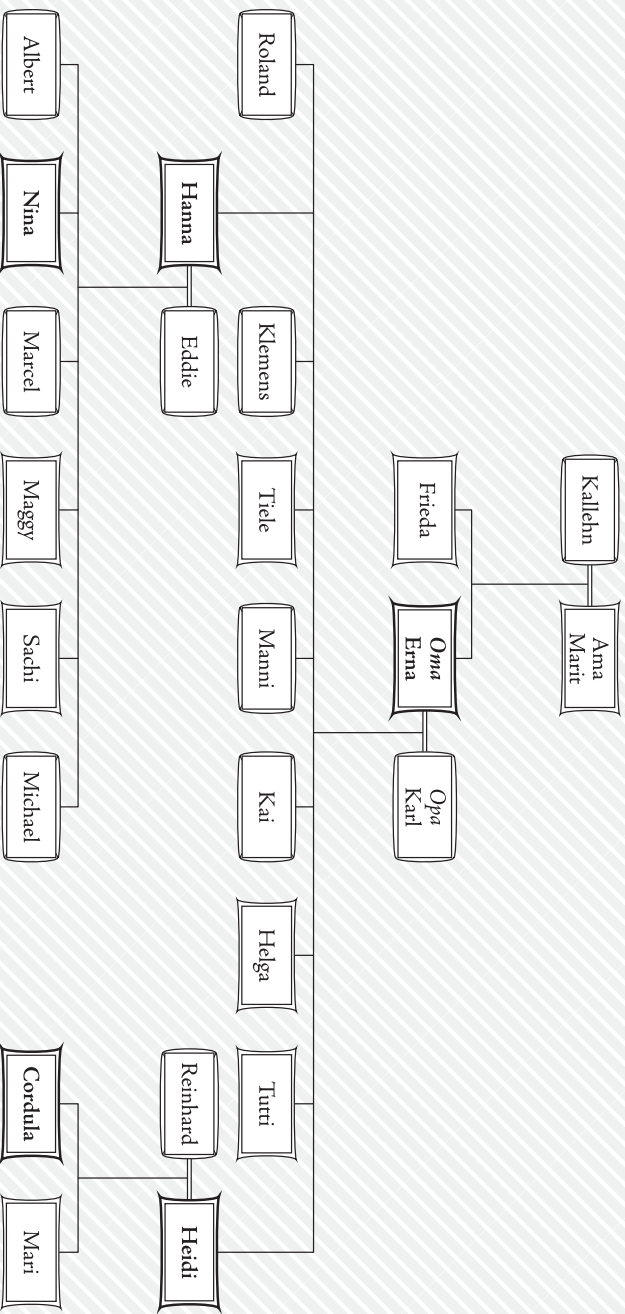
NINA WILLNER

RODINNÝ PRÍBEH O ODVAHE
A PREŽITÍ NA OBOCH STRANÁCH
ŽELEZNEJ OPONY

VYDAVATELSTVO MOTÝL

RODOSTROM

Pre starkú

Copyright © 2016 by Nina Willner
Published by arrangement with William Morrow,
an imprint of HarperCollins Publishers.
All rights reserved.
Translation © Marián Pochylý 2016
Design © Motýľ design 2016
Cover Art © Maja Topcagic/Trevillion Images
Slovak edition © Vydavateľstvo Motýľ 2016

ISBN: 978-80-8164-110-7

Teraz a navždy hodlám sa pevne držať svojej viery
v skrytú silu ľudského ducha.

– Andrej Sacharov, ruský jadrový fyzik a disident

OBSAH

<i>Rodinná a historická chronológia</i>	11
<i>Úvod</i>	17

PRVÁ ČASŤ

1. Odovzdanie: Koniec vojny (1945).....	25
2. Železná opona sa spúšťa: Začiatok studenej vojny (1945 – 1946)	39
3. „Ak chceš utiecť, urob tak rýchlo“: Úteky len o vlások (1946 – 1948)	53
4. Útek: Kufřík a konečný únik (11. augusta 1948)	71

DRUHÁ ČASŤ

5. Dva hrady: Von zo smršte (1948 – 1949).....	83
6. Sestra narodená na Východe: Stasi preberá kontrolu (1949 – 1952)	93
7. „Chceme byť slobodní“: Robotnícke povstanie (1953)	110
8. Návšteva: Stretnutie sestier (1954)	118
9. Život v policajnom štáte sa normalizuje: Dvoreníe (1955 – 1957)	125
10. Kožuch: Posledné stretnutie (1958 – 1959)	138

TRETIA ČASŤ

11. „Múr zabráni vstupu nepriateľa“: Múr, ktorý má uväzniť ľudí (1960 – 1961)	153
12. Rodinný múr: Viera starkej a vzdor starkého (1962 – 1965)	166

13. Uspejú len straníci: „Máme jeden druhého“ (1966 – 1969)	180
14. Správa bez slov: Starkej láska zďaleka (1970 – 1974)	194
15. Disidenti a rebelanti: Opa zaujal stanovisko (1975 – 1977)	211
16. Svetlo svieti: „Naše duše sú slobodné“ (1977)	224
17. Prekvapenie z Ameriky: Nevinnosť (1978 – 1980)	233
18. Rajský domček: Útočisko a útecha (1980 – 1982)	248

ŠTVRTÁ ČASŤ

19. Zaradenie: Berlín – výzvedné operácie (1982 – 1984)	259
20. Zoči-voči Honeckerovi: Misia v Ludwigsluste (1984 – 1985)	280
21. Za kontrolným stanovištom: Prechod (1985)	291
22. Imagine: Cesta vpred (1986)	310
23. „Zbúrajte tento múr“: Závan zmeny (1987 – 1988)	320
24. „Gorby, zachráň nás!“, Štát sa rozpadá (1989)	328
25. Svet je ohromený: „Schabowski povedal, že môžeme!“ alebo Múr padá (9. novembra 1989)	337
26. Úsvit: Odchod z Východu (Jeseň 1989)	344
27. Zjednotenie a znovuzrodenie: Opäť spolu (1990 – 2013)	346
Záver	353

Autorkina poznámka 362

Poďakovanie..... 367

Slovník 372

Bibliografia 374

Poďakovanie za fotografie 383

RODINNÁ A HISTORICKÁ CHRONOLÓGIA

ROK	RODINA	HISTÓRIA
1945	Príchod Američanov do Schwanebergu. Soviety preberajú velenie nad Schwanebergom.	Červená armáda dobýva Berlín. Koniec druhej svetovej vojny. Nemecko je rozdelené na východné a západné. Berlín je rozdelený na východný a západný. Začiatok studenej vojny.
1946	Opa má učiť sovietsku doktrínu. Roland sa stáva učiteľom.	Soviety okupujú východ, nastolujú sovietske právo. Vytýčenie hraníc a vznik medzipásmových kontrol. Vznik SED, komunistickej strany. Vznik ľudovej polície (VoPo) a nemeckej pohraničnej polície.
1947	Kallehn pomáha Hanne utiecť. Hanna uniká a násilím ju vráti.	Marshallov plán pomáha s prestavbou západnej zóny a západného Berlína. Soviety zaberajú východnú zónu. Vznik hnutia komunistickej mládeže.
1948	Hanne sa napokon podarí utiecť.	Menová reforma. Začiatok blokády Berlína / berlínsky letecký most.
1949	Hanna odchádza do Heidelbergu. Heidi sa narodí vo východnej zóne. Začiatok mládežníckeho hnutia vo Schwanebergu.	Vznik NATO. Ukončenie blokády Berlína. Vznik západného Nemecka. Vznik východného Nemecka. Výstavba väzenského systému. Soviety testujú prvú jadrovú zbraň. Začiatok pretekov v jadrovom zbrojení. Vznik Skupiny sovietskych síl v Nemecku (GSFG).
1950	Opa sa stavia za farmárov proti štátu.	Ulbricht sa stáva vodcom východného Nemecka. Východonemecký štát konfiskuje súkromnú pôdu. Vznik zakázaných oblastí. Vznik Stasi. Začiatok používania taktiky strachu, paranoje, zastráňovania a teroru s cieľom ovládať ľudí.

1951–56		Východonemecký päťročný plán zdôrazňuje vysoké výrobné kvóty pre ťažký priemysel. Masový odchod robotníkov a intelektuálov.
1952	Americká armáda zamestnáva Hannu.	Uzatvorenie hranice medzi východným a západným Nemeckom. Len Berlín zostáva otvorený.
1953		Zomiera Stalin. Nový kurz. Výstavba plánu socializmu. Robotnícke povstanie. Červená armáda potláča nepokoje.
1954	Oma a päťročná Heidi navštívia Západ.	Nepovolený odchod z východného Nemecka sa trestá trojročným väzením.
1955	Rodina sa prispôbuje kontrole policajného štátu. Úrady perzekvujú starkého.	Sovietsky zväz vyhlasuje nezávislosť východného Nemecka. Vznik Varšavskej zmluvy. Režim vidí prvé výsledky umlčovania disidentov a ovládania obyvateľstva. Začiatok normalizácie. Stupňovanie studenej vojny.
1956	Kai skladá sľub <i>Jugendweihe</i> , aby slúžil komunizmu.	Vznik východonemeckej armády NVA. Spolu s GSGF je v bojovej pohotovosti v prípade konfliktu s NATO. Červená armáda potláča revolúciu v Maďarsku.
1956–63		Sedemročný plán je v znamení kolektivizácie a znárodňovania poľnohospodárstva a priemyslu.
1957		Podporovanie nepovolenému odchodu z východného Nemecka sa trestá väzením. Začiatok pretekov v letoch do vesmíru.
1958	Hanna sa vydáva za Eddieho. Oma a Opa navštívia Heidelberg.	
1960	Úrady naďalej perzekvujú starkého. Kallehn zomiera.	Vystupňovanie studenej vojny. Socialistická jar. Konečné odovzdanie pôdy roľníckym družstvám. Ďalší únik východonemeckej pracovnej sily, väčšinou do otvoreného západného Berlína.

1961	Nina sa narodí v Spojených štátoch.	Postavenie Berlínskeho múru. Nárast napätia medzi Spojenými štátmi a Sovietskym zväzom.
1962	Kai slúži ako pohraničník pri Berlínskom múre. Oma stavia Rodinný múr.	Pri Berlínskom múre zastrelia Petra Fechteru.
1963		Prejav amerického prezidenta Kennedyho „Ich bin ein Berliner“.
1963–70		Nový hospodársky systém.
1964	Heidi skladá sľub <i>Jugendweihe</i> .	Zosilnenie Berlínskeho múru.
1965	Niekoľko udá starkého, vyhodí ho z práce a je nútený odísť do dôchodku. Vylúčenie z komunistickej strany. Rodina sa presťahuje do odľahlého Klein Apenburgu.	
1966	Päťročná Nina sa dozvedá, že východonemecká rodina je uväznená v krajine, z ktorej nemôže odísť.	Zlepšenie infraštruktúry: cesty a činžiaky.
1968	Heidi sa vydáva za Reinharda.	Soviety potláčajú vzburu v Československu. Východonemecký režim spúšťa športový program.
1969		Začiatok zmiernovania napätia.
1970	Narodí sa Cordula.	Východné Nemecko sa stáva členom olympijských štátov.
1971		Honecker sa stáva vodcom východného Nemecka.
1972		Nadviazanie diplomatických vzťahov medzi západným a východným Nemeckom.
1973	Hanna telefonuje staršej do východného Nemecka.	Spotrebný socializmus. Východonemecký šport sa vzťahuje.

1975–76	Rodina dostáva od Hanny viac listov a balíčkov.	Zdokonalenie Berlínskeho múru; posilnenie hraníc. Pokračujú pokusy o útek, teraz takmer samovražedné. Rozmiestnenie striel SS-20 v Sovietskom zväze. Vrchol rastu vo východnom Nemecku.
1977	Starkého pošlú do blázinca na „prevýchovu“. Kai zomiera.	
1978	Oma zomiera. Albert navštívi východonemeckú rodinu.	
1979		Sovietsky zväz vtrhne do Afganistanu. Koniec zmierňovania napätia.
1980	Cordula sa stáva východonemeckou športovkyňou. Heidi a Reinhard stavajú Rajský bungalov.	Stupňovanie napätia v studenej vojne. Vznik Solidarity v Poľsku. Ďalší hospodársky úpadok: Zhoršenie podmienok pre východných Nemcov chytajúcich západné rozhlasové stanice. Prideľovanie rodinných záhradiek.
1982		Reaganova „vojna s komunizmom“. Vyvrcholenie výzvednej práce vo východnom a západnom Berlíne.
1983–86	Nina pracuje na výzvedných operáciách vo východnom Berlíne.	Rozmiestnenie amerických striel Pershing v západnom Nemecku. Vojenské cvičenia Reforger 83 a Able Archer 83 simulujú konvenčnú, chemickú a jadrovú vojnu v Európe. Sovieti si uvedomujú možnosť, že NATO zaútočí ako prvé. Vystupňovanie napätia.
1984	Cordula skladá sľub <i>Jugendweihe</i> . Opa zomiera.	
1985	Cordula vstupuje do národného tímu a trénuje vo východnom Berlíne. Nina pôsobí vo východnom Berlíne.	Sovietsky vodca Gorbačov začína s reformami. Honecker sa stavia proti zmene. Amerického majora Nicholsona zastrelia počas misie USMLM vo východnom Berlíne.

1986	Hanna a Eddie navštívia Berlín.	
1987	Cordula vycestuje z východného Nemecka na majstrovstvá sveta. Pripravuje sa na olympijské hry.	Reagan nabáda Gorbačova: „Zbúrajte tento múr.“ Gorbačov pokračuje v reštrukturalizácii Sovietskeho zväzu a nabáda ostatné krajiny sovietskeho bloku, aby nasledovali jeho príklad.
1988	Vo Švajčiarsku uteká členka Cordulinho tímu. Roland zomiera.	
1989	Rodina na Východe žije ďalej ako zvyčajne. Cordula sa stáva poslednou východonemeckou majsterkou v cyklistických bodovacích pretekoch.	Gorbačov má vplyv na pád východného bloku. Honecker odoláva. Dav volá po slobode. Február: Smrť posledného človeka pri pokuse prekročiť Berlínsky múr. August: Maďarsko otvára hranice. September: Demonštranti vo východnom Nemecku: „Chceme ísť von!“ Zásah polície. Október: Honecker žiada, aby oslavy štyridsiateho výročia východného Nemecka pokračovali podľa plánu. Demonštrácie v Lipsku. 4. novembra: Milión východných Nemcov sa zúčastní na prodemokratických demonštráciách vo východnom Berlíne.
9. novembra 1989	Cordula trénuje vo východnom Berlíne. Heidi v Karl-Marx-Stadte. Hanna a Nina vo Washingtone, D.C.	Pád Berlínskeho múru. Východní Nemci sú slobodní.

ÚVOD

[Berlínsky] múr je... urážkou nielen dejín,
ale aj ľudskosti, lebo rozdeľuje rodiny, oddeľuje
manželov a manželky, bratov a sestry,
a oddeľuje ľudí, ktorí by sa radi spojili.

– *Prezident John F. Kennedy*

*M*ala som päť rokov, keď som sa dozvedela, že moja stará mama žije za oponou. Písal sa rok 1966. V škôlke sme mali Deň starých rodičov. V pomaly napredujúcom hlúčiku malých detí, ktoré sa držali za ruky so staršími, si moji spolužiaci priviedli svojich starých rodičov, milučkých starých ľudí s hodvábno-bielymi alebo šedivejúcimi vlasmi na hlavách, s tvármi ošľahanými vetrom a zbrázdenými mäkkými vráskami, trblietavými očami a zhovievavými úsmevmi.

Sedela som za svojím stolom a dívala sa, ako vchádzajú. Srdečne pozdravili učiteľku a potom sa pozdravili navzájom, keď sa všuchtali dovnútra a pomaly prešli k stoličkám postaveným vedľa stola každého dieťaťa. Moji priatelia zakaždým po jednom vzrušene odviekli svojich starých rodičov pred triedu a hrdo nám ich predstavili, pričom uvádzali mená ako Nana, Poppa, Mimi – čo na mňa pôsobilo

zároveň cudzo aj opojne –, zatiaľ čo starkí stáli vedľa nich a venovali im láskyplné a žiarivé úsmevy. Všetko ma to nadchýnalo. Odrazu som sa cítila sama a opomenutá. Hľadela som na nich, potom som skĺzla pohľadom na prázdnu stoličku vedľa môjho stola a zamyslela som sa, kde sú *moji* starí rodičia.

Keď som v ten deň prišla zo škôlky, chcela som odpovede. Preletela som vchodovými dverami, našla matku v kuchyni a bez akéhokoľvek pozdravu som sa spýtala: „Kde sú moji starí rodičia?“

Rodičia ma po večeri usadili a povedali mi, prečo som nikdy nestretla ani jedného zo svojich príbuzných. Môj otec, ktorý bol nemecko-židovského pôvodu, mi pokojným, ale vážnym hlasom vysvetlil, že celá jeho rodina „zomrela vo vojne“. Bola som ešte naivná, takže to na mňa nezapôsobilo, a tak som sa obrátila smerom k matke, lebo som očakávala, že aj ona ma sklame. Potešilo ma však, keď som sa dozvedela, že jej rodičia a rodina ešte žijú. Ukázala mi fotografiu svojej matky a povedala: „Toto je tvoja Oma.“

Oma. Starká. Bola dokonalá. Vyzerala celkom ako ostatné staré mamy, ibaže lepšie. Vyžarovala z nej vyrovnanosť a pokoj, tvár jej zdobil podmanivý, chápaný úsmev. Aj keď som to vtedy nevedela vyjadriť slovami, priťahovala ma jej vidiecka elegancia, pokora, múdra, sebaistá letora, ako tak pohodlne sedela v lákavom, čalúnenom kresle s bodkovaným potahom, pričom telo mala mierne nakrivo, lebo sa dívala bokom.

Dlho som uprene hľadela na obrázok, prezerala som si ju od hlavy po päty, dokonca som pootočila obrázok tak, aby sa akože usmievala rovno na mňa. Hoci už teraz viem, že fotka bola čierno-biela, možno z nejakej podvedomej túžby okamžite ju oživiť, videla som starkú farebne, s bledomodrými očami pod tými mäkkými ťažkými viečkami a ružovými lícami, čo mi pripadalo, akoby sa pýrila.

Mala jednoduchý vyčesaný účes, vlasy rovnako tmavohnedé, ako mám ja, a na sebe mala dva šperky, veľkú brošňu v tvare ruže, pravdepodobne zo zlata, myslela som si, a malý špendlík, ktorý zdobil čierne šaty v spodnej časti véčkového výstrihu. Predstavila som si, ako sa chúlím na jej buclatom pohodlnom lone a pohlcuje ma jej pevné teplé objatie, keď hľadela na mňa presne tak, ako starí rodičia hľadeli na mojich spolužiakov.

„Oma,“ povedala som nahlas, očarená spevavosťou toho slova. Celkom spokojná som sa zase pozrela na matku a spýtala sa: „Kedy príde na návštevu?“

„Nanešťastie,“ povedala moja matka, odrazu rozrušená, lebo vstala a chodila po kuchyni, „Oma nás nemôže navštíviť. Ani my nemôžeme navštíviť ju. Je na mieste zvanom východné Nemec-ko aj so zvyškom svojej rodiny, sú tam jej sestry, bratia a aj všetci ostatní.“ Nechápala som, tak matka zmĺkla, posadila ma na kuchynskú stoličku, čupla si, aby mi hľadela rovno do očí, a všetko mi vysvetlila.

Keď skončila, bezvýrazne som na ňu hľadela. Hoci si teraz uvedomujem, že určite použila termín *železná opona*, jediné, čo som v tej chvíli v jej vysvetlení chápala, bolo, že sú na vzdialenom mieste, uväznení za „oponou“. Toto mi však nedávalo zmysel. Snažila som sa pochopiť, prečo moja matka dovoľí, aby obyčajný bavlnený záves, napríklad taký, aký som mala na okne izby, alebo dokonca ťažké drapérie ako tie, čo nám viseli v obývačke, stál medzi ňou a jej rodinou. Nieкто, pomyslela som si, jednoducho musí odtiahnuť ten látkový záves a nechať tých ľudí vyjsť von. Jedného dňa, ubezpečila ma, sa s nimi možno budeme môcť stretnúť. Naozaj jedného dňa. Pre boha živého, pomyslela som si. Je to len opona.

